

УДК 332.025.12

Калашник М.В.

здобувач кафедри міжнародної економіки
Черкаського державного технологічного університету

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ЄС

У статті досліджено основні форми та інструменти реалізації регіональної політики Європейського Союзу. Виявлено основні напрями діяльності структурних фондів ЄС та Фонду згуртування. Здійснено огляд результативності регіональної політики ЄС.

Ключові слова: регіональна політика ЄС, регіональна диференціація, соціально-економічний розвиток, ефективність регіональної політики, конкурентоспроможність регіонів.

Калашник Н.В. ОСОБЕННОСТИ РЕАЛИЗАЦИИ ПОЛИТИКИ РЕГИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ ЕС

В статье исследованы основные формы и инструменты реализации региональной политики Европейского Союза. Выявлены основные направления деятельности структурных фондов ЕС и Фонда сплочения. Осуществлен обзор результативности региональной политики ЕС.

Ключевые слова: региональная политика ЕС, региональная дифференциация, социально-экономическое развитие, эффективность региональной политики, конкурентоспособность регионов.

Kalashnyk M.V. FEATURES OF REALIZATION OF REGIONAL DEVELOPMENT POLICY OF THE EU

In article the basic forms and instruments of regional policy of the European Union are explored. Basic directions of EU structural funds and the Cohesion Fund were investigated. The regional policy of the EU was reviewed.

Keywords: EU regional policy, regional differentiation, socio-economic development, effectiveness of regional policy, regional competitiveness.

Постановка проблеми. Зростання рівня інтернаціоналізації та глобалізації світового господарства вплинули на роль регіонів в національній економіці. Нині чітко простежуються тенденції перетворення регіонів на відносно самостійні суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності. Активна участь регіонів у зовнішньоекономічній діяльності дозволяє максимально ефективно використовувати економічний потенціал регіонів та враховувати їх інтереси.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Європейська практика стимулювання регіонального розвитку стала предметом досліджень ряду вчених, серед яких П. Ю. Беленький, З. С. Варналій, В. С. Кравців, Н. А. Мікула, О. Ф. Новикова, Ю. Д. Радіонов та інші. Однак, і нині, з огляду на трансформації регіональної політики ЄС, актуальними залишаються питання дослідження стратегічних напрямів регіональної політики Європейського союзу на сучасному етапі розвитку.

Постановка завдання. Відтак, метою даної статті є аналіз форм та інструментів регіональної політики Європейського Союзу та її впливу на зменшення регіональних диспропорцій.

Виклад основного матеріалу. Розвиток Європейського Союзу нині можна охарактеризувати як поєднання протилежних тенденцій, з однієї сторони це інтеграція національних економік, ведення в деяких сферах спільної політики, а з іншої це децентралізація влади в середині національних країн. До складу ЄС входять країни з різними траєкторіями та рівнями соціально-економічного розвитку. Цей фактор та внутрішньо національні відмінності в розвитку окремих країн вплинули на наявність в ЄС регіонів зі значними відмінностями в досягнутих рівнях соціально-економічного розвитку. Найнижчі показники розвитку характерні для східних регіонів, що входять до складу країн нових членів ЄС (рис.). Існують, також, і значні відмінності в регіональному розвитку в Іспанії, Португалії, Великобританії, Греції та Італії, є певні відмінності в розвитку регіонів заходу та сходу Німеччини і т. д. В зв'язку з нерівномірним впливом світової фінансової кризи на економіку ЄС відбулося певне посилення регіональних відмінностей, так у 2005 р. лише у п'яти регіонах ЄС рівень безробіття був вищий 20%, у 2013 р. – в двадцяти семи регіонах.

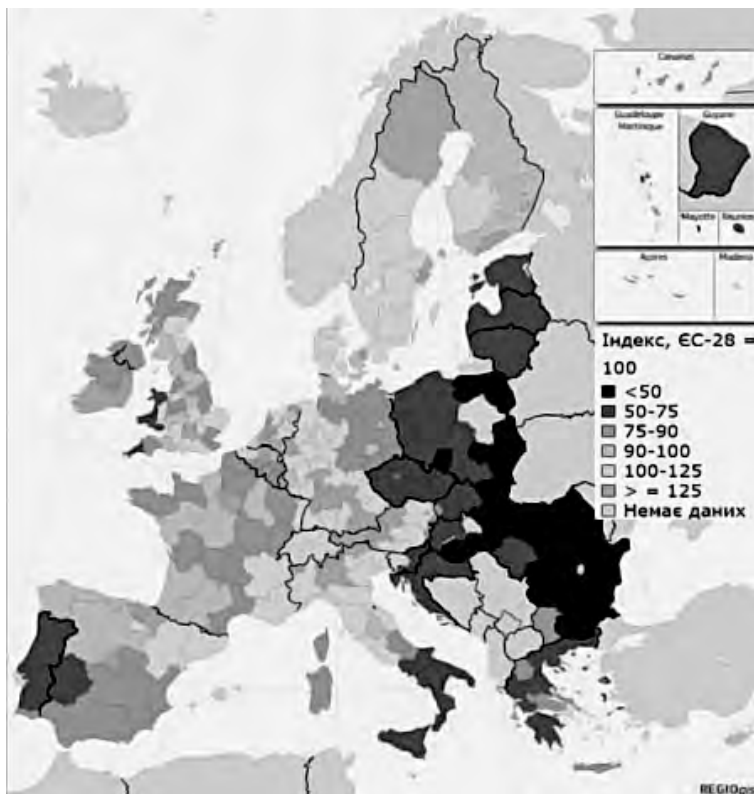

Рис. Диференціація регіонів Європейського Союзу за рівнем ВВП на душу населення, станом на 2010 р. [2]

В період 2008–2011 рр. в багатьох регіонах ЄС було зафіксовано скорочення ВВП на душу населення. В Ірландії, Греції та Іспанії за період 2008–2013 рр. було зафіксовано падіння Індексу людського розвитку. Загалом, світова фінансова криза вплинула, також, і на зростання міжрегіональних відмінностей і в середині країн [1].

Регіональна політика Європейського Союзу бере свій початок з 1960-х років, метою її реалізації є подолання проблем диференціації соціально-економічного розвитку регіонів шляхом сприяння створенню робочих місць, підвищенню конкурентоспроможності, економічному зростанню, підвищенню якості життя та сталого розвитку. Регіональна політика ЄС орієнтована на зниження значних економічних, соціальних та територіальних диспропорцій між регіонами ЄС, оскільки їх існування є фактором, що негативно впливає на економічний розвиток ЄС та стабільне функціонування зони євро. Вона, також виступає активною формою солідарності, що фокусується на підтримку найменш розвинених регіонів. Основними цілями регіональної політики ЄС в 2007–2013 є конвергенція, регіональна конкурентоспроможність та зайнятість, територіальне співробітництво.

Заходи регіональної політики ЄС фінансуються через структурні фонди ЄС на Фонд згуртування. Основними структурними фондами є Європейський фонд регіонального розвитку та Європейський соціальний фонд. Існують, також, інші вузькоспеціалізовані інструменти та угоди через які ЄС реалізує свою регіональну політику, наприклад, Європейське угруповання територіальної співпраці (займається питаннями територіального, в тому числі, транскордонного співробітництва), Європейський сільськогосподарський фонд для розвитку сільських районів, Європейський фонд рибальства та ін.

Діяльність Європейського фонду регіонального розвитку полягає в фінансуванні проектів, орієнтованих на зменшення диференціації регіонального розвитку країн-членів ЄС. Діяльність даного фонду сприяє вирівнюванню рівнів розвитку різних регіонів та зменшенню відставання територій, що переживають занепад (території на яких зосереджені депресивні галузі виробництва), територій, які мають географічні чи природні обмеження (острівні, гірські чи малонаселені території). Свою діяльність фонд провадить спільно з органами місцевого самоврядування та всіма зацікавленими партнерами, що беруть участь в проектах на різних їх етапах. Особлива увага приділяється проектам та заходам спрямованим на зростання інноваційного потенціалу територій та створення робочих місць. Ресурси Європейського фонду регіонального розвитку спрямовуються, насамперед, на структурну перебудову економік регіонів, стимулювання міжрегіонального, транскордонного та міжнародного співробітництва. З коштів фонду фінансуються заходи спрямовані на: інвестиції в інфраструктуру; продуктивне інвестування, в основному це інвестування в малий чи середній бізнес спрямоване на створення та збереження робочих місць; реалізацію потенціалу територій шляхом фінансової підтримки та надання послуг, насамперед, малим та середнім підприємствам, стимулювання співробітництва та обміну досвідом між територіями [3].

Діяльність Європейського фонду регіонального розвитку була спрямована, також, і на виконання завдань конвергенції, підвищення регіональної конкурентоспроможності та зайнятості, стимулювання європейського територіального співробітництва. Пріоритетними напрямками конвергенції, в різному

їх поєднанні в залежності від особливостей кожної країни члена ЄС є:

- підприємництво, інноваційний та науково-технологічний розвиток, що включає стимулювання співробітництва між бізнесом, наукою та державними органами влади, розвиток бізнес-мереж, стимулювання інноваційної активності малого та середнього бізнесу;

- інформаційне суспільство, що передбачає розвиток інформаційної інфраструктури регіонів, підвищення доступності безпечних он-лайн сервісів для населення, поширення використання малими та середніми підприємствами інформаційно-комунікаційних технологій;

- охорона навколишнього середовища, що включає в себе стимулювання зменшення шкідливих викидів, заходи проти опустелювання, сприяння охороні біорозмаїття, відновлення забруднених територій, стимулювання поширення природозберігаючих технологій;

- запобігання природним, техногенним та іншим ризикам;

- туризм, включає в себе інформування про переваги природного середовища регіону, охорону пам'яток культури, сприяння розвитку туристичного бізнесу регіонів;

- інвестиції в культуру спрямовані на збереження та охорону пам'яток культури, розвиток культурної інфраструктури та стимулювання розвитку сфери надання культурних послуг;

- капіталовкладення в транспорт з метою розвитку транс'європейських транспортних мереж та транспортної інфраструктури, підвищення якості та доступності пасажирських та транспортних перевезень, зменшення шкідливого впливу на довкілля;

- енергії, у тому числі підвищення енергозбереження, використання відновлюваних джерел енергії, зростання надійності енергопостачання, підвищення екологічних стандартів;

- інвестиції в освіту, що спрямовані на розвиток людського капіталу та підвищення рівня привабливості регіону;

- інвестиції в охорону здоров'я та соціальну інфраструктуру спрямовані на зростання якості життя та розвитку регіонів та територій.

В рамках виконання завдань, щодо підвищення регіональної конкурентоспроможності та рівня зайнятості Європейський фонд регіонального розвитку провадить свою діяльність за трьома пріоритетними напрямками:

- інновації та економіка знань, що включає вдосконалення регіональної науково-дослідної структури та нарощування інноваційного потенціалу, стимулювання інноваційної активності бізнесу;

- навколишнє середовище та запобігання ризикам, у тому числі відновлення забруднених земель, підвищення енергоефективності, сприяння використанню екологічно чистих технологій в транспортній сфері;

- доступ до транспортних і телекомунікаційних послуг, в основному за рахунок розширення доступу до інформаційно-комунікаційних технологій для малих і середніх підприємств;

Для стимулювання територіального співробітництва в Європі Європейський фонд регіонального розвитку зосередив свою діяльність в наступних ключових областях:

- розвиток транскордонних економічних, соціальних та екологічних заходів в рамках спільної стратегії сталого територіального розвитку. Це включає в себе, наприклад, заохочення підприємництва, захист і стимулювання раціонального викорис-

тання природних і культурних ресурсів, співробітництво та спільне використання інфраструктури;

- встановлення і розвитку транснаціонального співробітництва, в тому числі двостороннього співробітництва між морськими регіонами. Пріоритетними напрямами тут є інновації, охорона навколишнього середовища та стійкий розвиток;

- зміцнення ефективності регіональної політики, у тому числі симулювання створення та розвитку співробітництва та обміну досвідом між регіонами.

Діяльність Європейського соціального фонду акцентується на підвищенні якості людського капіталу, освіти, можливостей працевлаштування та поліпшення становища найбільш вразливих соціальних груп людей, що знаходяться на межі бідності. Інвестиційна діяльність фонду здійснюється у всіх регіонах ЄС, а загальні обсяги інвестицій, заплановані на 2014–2020 рр. становлять близько 83 млрд євро. Діяльність фонду в зазначений період буде зосереджена на чотирьох завданнях: сприяння зайнятості та підтримки мобільності робочої сили; сприяння соціальній інтеграції та боротьбі з бідністю, інвестиції в освіту, навички та безперервне навчання; зміцнення інституційного потенціалу та ефективне держуправління; соціальна інтеграція та боротьба з бідністю [4].

Ще одним із основних фондів, через які реалізується регіональна політика ЄС, є Фонд згуртування. Діяльність Фонду згуртування спрямована на зменшення економічної і соціальної нерівності та сприяння сталому розвитку регіонів. Проекти фонду націлені на держави – члени ЄС, валовий національний дохід (ВНД) на душу населення в яких нижчий 90% від середнього по ЄС. На період 2014–2020 рр. діяльність фонду буде націлена на Болгарію, Хорватію, Кіпр, Чеську Республіку, Естонію, Грецію, Угорщину, Латвію, Литву, Мальту, Польщу, Португалію, Румунію, Словаччину та Словенію. Через Фонд згуртування на суму 63,4 млрд євро будуть профінансовані проекти за наступними категоріями: розвиток трансєвропейських транспортних мереж, зокрема фінансування пріоритетних проектів, що забезпечують інтереси Європи; середовище, у тому числі фінансування проектів енергетичної та транспортної сфер, націлених на зростання енергоефективності, зменшення негативного впливу на довкілля, використання відновлюваних джерел енергії, розвиток залізничного транспорту і т. д. [5].

Протягом 2007–2012 рр. за рахунок реалізації регіональної політики в ЄС було додатково створено 594 тис. робочих місць, розпочато 61 тис. науково-дослідних проектів, інвестовано в 198 тис. малих підприємств, розширено широкосмугове покриття, майже, на 5 млн громадян ЄС, в 9432 за рахунок реалізації різних програм підвищено якість життя [6].

Сучасна регіональна політика ЄС це, здебільшого, інвестиційна політика, на реалізацію якої у 2014–2020 роках планується виділити 325 млрд євро. Ці ресурси будуть спрямовані на підтримку малих та середніх підприємств, науково-дослідної та інноваційної діяльності, збереження навколишнього середовища, підвищення ефективності використання енергоресурсів, поліпшення транспортної інфраструктури та ін. Загалом, реалізація регіональної політики передбачає фінансування чотирьох пріоритетних сфер: дослідження та інновації; інформаційні та комунікаційні технології; підвищення конкурентоспроможності малих та середніх підприємств; перехід до низьковуглецевої економіки. В рамках реалізації регіональної політики у 2014–2020 рр. в усі регіони ЄС, з урахуванням їх економічного розвитку, будуть спря-

мовані інвестиції. Регіони ЄС поділені на три групи: найменш розвинені (ВВП на душу населення менше 75% від середнього по ЄС), перехідні (ВВП на душу населення 75–90% від середнього по ЄС) та розвинені (ВВП на душу населення більше 90% від середнього по ЄС). Ресурси, що будуть виділятися Європейським фондом регіонального розвитку для зазначених груп регіонів, необов'язково повинні використовуватися для фінансування чотирьох вищезазначених пріоритетних сфер, але в розвинених регіонах не менше 80% виділених коштів необхідно інвестувати хоча б в дві пріоритетні сфери, у перехідних регіонах – не менше 60%, а в малорозвинених – не менше половини. Пріоритетом Фонду згуртування при реалізації регіональної політики ЄС на зазначений період буде розвиток транспортної інфраструктури в найменш розвинених та перехідних регіонах, зокрема буде фінансуватись створення транс'європейських транспортних мереж та природозберігаючі проекти в транспортній та енергетичній сферах. Діяльність Європейського соціального фонду, як вже зазначалося, буде спрямована на і вирішення проблем зайнятості та боротьбі з бідністю. В цілому протягом 2014–2020 рр. при реалізації програм регіонального розвитку найбільший обсяг фінансових ресурсів буде спрямований в найменш розвинені регіони. В розрізі країн найбільше коштів при реалізації регіональної політики ЄС отримають Польща, Італія та Іспанія.

Висновки. Європейська регіональна політика зосереджена на трьох основних напрямках. По-перше, це фінансування заходів, спрямованих на зменшення диспропорцій регіонального розвитку ЄС; по-друге, реалізація заходів, спрямованих на зростання зайнятості та підвищення конкурентоздатності регіонів на міжнародному рівні; по-третє, сприяння міжрегіональному співробітництву, у тому числі стимулювання зовнішньоекономічної діяльності регіонів. Заохочення міжрегіонального, в тому числі трансєвропейського і транснаціонального співробітництва, мало значні позитивні ефекти для регіонального розвитку ЄС, сприяло розвитку взаємовідносин регіонів як всередині інтеграційного угруповання, так і за його межами. Міжрегіональна співпраця всередині ЄС сприяла зміцненню і покращенню відносин між різними регіонами та країнами Європи. Регіональна політика ЄС нині спрямована не лише на досягнення відстаючими регіонами середніх по ЄС показників, а також на зростання рівня міжнародної конкурентоспроможності регіонів. Конкурентна боротьба все більшою мірою стає властивою для регіонального рівня економіки, а успішні регіони стають важливими суб'єктами глобальних виробничих мереж.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Regional Disparities Increasing Across Europe [Electronic resource]. – Mode of access : <http://irelandafternana.wordpress.com/2014/07/26/regional-disparities-increasing-across-europe/>.
2. Regional Policy – Inforegio: Overview of Regional Policy [Electronic resource]. – Mode of access : http://ec.europa.eu/regional_policy/what/index_en.cfm.
3. Регіональна політика: правове регулювання. Світовий та український досвід / В. Куйбіда, А. Ткачук, Т. Забуковець – Ковачич; за заг. ред. Р. Ткачука. – К.: Леста, 2010. – 224 с.
4. Regional Policy – Inforegio : European Social Fund [Electronic resource]. – Mode of access : http://ec.europa.eu/regional_policy/thefunds/social/index_en.cfm.
5. Regional Policy – Inforegio : Cohesion Fund [Electronic resource]. – Mode of access : http://ec.europa.eu/regional_policy/thefunds/cohesion/index_en.cfm.
6. EUROPA: Regional policy [Electronic resource]. – Mode of access : http://europa.eu/pol/reg/index_en.htm.